

Történeti irodalmunknak régóta érzett s napjainkban aktuális nemzetpolitikai vonatkozásai miatt sokszorosán érezhetővé vált hiányát kívántam pótolni, midőn öt évvel ezelőtt fiatal történettudósok egy lelkes kis csoportjával a magyar népiség történetének monografikus feldolgozására irányuló munkálatokat megindítottam. Mikor most ennek a munkának első gyümölcseként a Magyarország és Nemzetiség első kötete napvilágot lát, a munkálat megindítójaként örömmel és megelégedéssel üdvözlöm annak első termékét.

Történeti vizsgálódásaimból merített meggyőződésem, hogy a magyarság és a vele évszázadokon át békes sorsközösségben élő nemzetiségek közt a legújabbkorban felmerüli és éles összeütközésekben kirobbant ellentéteknek a magyar történeti fejlődésben, az államalkotó nemzetnek a szívesen befogadott nemzetiségekkel szemben századokon át tanúsított magatartásában nincs gyökere. Hiszem és vallom, hogy ezeket a mesterségesen szított ellentéteket pusztán a történeti tényeket nem ismerő, vagy megtagadó politikai erőtenyezők kártevő működése idézte elő. Vajha ez a munka és a nyomában következő többi az egész művelt magyar közönség és az ú. n. utódállamok közvéleménye előtt is bizonyosságot szolgáltatna e meggyőződésem helyességéről.

A szerzőnek, Domanovszky Sándor és Mályusz Elemér egyetemi tanár uraknak, az egész munkálat jelenlegi irányítóinak és a vállalkozást felkaroló Magyar Tudományos Akadémiának őszinte szívvel mondva köszönetet, útjára bocsátom a kötetet.

Hóman Bálint.

ELŐSZÓ.

A világháború utáni magyar történettudománynak igen jelentős része van annak felismerésében, hogy a magyarság és a nemzetiségek közti ellentétek csak a politikai tényezők hatására éleződtek ki. A Magyar Történelmi Társulat ugyanis – nagynevű elnöke, Gr. Klebelsberg Kunó kezdeményezésére – kiadta azon munkákat, amelyek a magyar államnak a szerb és horvát néppel folytatott politikai küzdelmeit ismertetik meg, további köteteket pedig a megjelenésre előkészített. A belátás, hogy a politikai harcok csak kis töredékét jelentik közös történetünknek, a magyar történettudománynak most, a jelen kötettel bemutatkozó művelőit arra indította, hogy a fájdalmas ellentétekről tanúskodó tények mögül napfényre hozzák a béke és harmónia bizonyosságait.

Aligha lehet vitás, hogy erre a munkára szükség van. A Duna-medence története ugyanis irányt mutathat a jövőre néz együttműködésre utalt népeknek. Mély meggyőződésünkből, hogy a múlt tanulságai nélkül a jövő fel nem építhető, következik, hogy vizsgálódásainkban csak az igazság keresése vezethet; ellenkező esetben önmagunkat csalnók meg. Tehát szépitgetés és elhallgatás nélkül, mint tudományos probléma kerülnek tárgyalásra a magyarság és a vele együtt élő népek érintkezéseinek mozzanatai.

Akik most e kérdésekkel foglalkozva, kutatásaik eredményeit, a magyar közönség és az elfogulatlan nemzetközi tudományos fórumok elé bocsátják, tudatosan nem államtörténeti jellegűnek fogták fel feladatukat. Nem mintha tagadnák vagy kétségbe akarnák vonni az államtörténet fontosságát. Éppen csak úgy érzik, hogy elérkezett már az ideje, hogy a nép ne csak az állammal való kapcsolatai révén tétessék a történeti kutatás tárgyává, hanem önmagában is. Tehát mintegy le akarják vonni az állam árnyékát a népről, hogy azt mint önmagából megújuló történeti képződményt vizsgálják. Eredményeiket, ha eljön annak az ideje, egy szintétikus érzékű kor bizonyára sikerrel tudja majd a régibb megállapításokkal összehangba hozni.

A kutató módszer, amelyet munkájukban alkalmazni és kifejteni szándékoznak, nálunk eddigelé még csak kevésbé nyeri, alkalmazást. Egyelőre arra törekszenek, hogy megyék

szerint haladva feltüntessék azokat az eltolódásokat, amelyek a honfoglalás korától kezdve évszázadok folyamán a magyarság és a nemzetiségek között bekövetkeztek. Minden kutatás, amely a nyelvi, néprajzi, vallási, faji érintkezésnek, kölcsönhatásnak vagy felolvadásnak a tisztázására irányul, légüres térben mozog” ugyanis, ha nem tudjuk, hogy a mai lakosság, amelynek népi művelődését vizsgáljuk, milyen eredetű s milyen változásokon ment át. A forrásanyag, amelynek alapján az eltolódások megállapíthatók, a régi megyék életével kapcsolatosan keletkezett, és ugyanúgy elhatárolva pihen a levéltárakban. Ez a magyarázata, hogy az első sorozat, amelynek első kötete a próbaképen kiválasztott legkisebb megyének, Ugocsának a népi viszonyait tárja fel, megyék szerint dolgozza, fel a nagy terjedelmű s ily szempontból még alig-alig bolygatott forrásanyagot. Az így megvetett alapokon fognak nyugodni a második sorozat összefoglaló kötetei, amelyek az egyes nagyobb magyar néprészek életét ismertetik meg a népiségtörténetet alkotó valamennyi résztudomány segítségével. Itt egy-egy kötet tárgya tehát a palócság vagy a székelység népiségtörténete lesz. De ugyanebben a sorozatban helyet nyernek majd egyéb általános művek is, mint a magyar népiségtörténet módszerét ismertető bevezetés, amely vállalkozásunk résztvevőin kívül bizonyára másokat, a levéltárosokat és a tudományos hajlamú tanárokat is érdekelni fogja, vagy az a nyelvészeti munka, amely nemcsak a magyarországi családnevek történeti alakulását tárgyalja meg, hanem behatóan tájékoztat affelől is, hogy milyen elvek szerint jártak el a nevek osztályozásánál az egyes kötetek szerzői.

Úgy gondoljuk, hogy ebből a két sorozatból, a talán lassúnak tetsző, de annál alaposabb tudományos kutatás során ki fog majd bontakozni az a magyar népiségtörténet, amely kiegészítheti az államnak és a felsőbb társadalmi rétegek magas műveltségének történeti képét. Vállalkozásunk, bízunk benne, nem marad hatástalan sem a tőlünk függetlenül és más területen tevékenykedő kutatók, sem szomszédaink, az utódállamok tudományos szervezetei körében és az egészséges versengés közelebb visz bennünket a mi külön célunkhoz is: a magyar nép apolitikus, öntudatlan életének megismeréséhez és népi egyénisége azon jellemvonásainak megértéséhez, amelyeknek kialakulását a nagy romantikusok a maguk szárnyaló kifejezésével a népléleknek tulajdonították. Hogyan alakult ez ki a történeti fejlődés sodrában, miként fejlődött, gazdagodott, milyen behatások iránt volt fogékony, mit vett át s mit adott ő másoknak a művelődés terén, mindez, reméljük, a munka során egyre határozottabb vonásokkal fog majd feltűnni s ezzel a megértéssel a tudományos kutatás hozzásegíti

a magyarságot, hogy az ő élete is megújuljon minden nemzeti gondolat örök forrásából.

Ez a könyv tehát szélesebb alapokon megszervezett vállalkozás első kötete. Egyedül a művelt magyar közönség pártfogásától függ, hogy maradék nélkül valóra tudjuk-e váltani terveinket s hogy milyen gyorsan láthatnak napvilágot a következő kötetek. Őszinte hálával tartozunk a Magyar Tudományos Akadémiának, hogy az elindulást a munka kiadásával lehetővé tette. Vállalkozásunk más jellegű, mint a XIX. század individuális tudományos munkálatai. Hogy még sem kellett külön szervezetet életrehívni, noha a miénkhez hasonló munkát máshol a régi akadémiáktól függetlenül alapoztak meg, ez jogos büszkeséggel tölthet el minden magyar embert. A könyv megjelenése azt bizonyítja, hogy Széchenyi akadémiaja a hagyományokon kívül el nem múló fiatalságát is meg tudta őrizni.

Domanovszky Sándor,

Mályusz Elemér.

SZERZŐ ELŐSZAVA.

Öszinte, mély hálával mondok köszönetet *dr. Hóman Bálint* m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrnak s *dr. Domanovszky Sándor* és *dr. Mályusz Elemér* egyetemi ny. r. tanár uraknak, akik a Magyar Tudományos Akadémiának e kötettel meginduló népiségtörténeti kiadványsorozatát szeretettel gondozták. Munkám során nagy erősségem volt a kitüntető és buzdító bizalom, mellyel megajándékoztak s a támogatás, melyben részesítettek. Külön is nagy hálával tartozom *dr. Mályusz Elemér* egyetemi ny. r. tanár úrnak, aki a kutatás ez új irányú módszerének kialakítását nagy körültekintéssel vezetve, e kötetnek is fáradhatatlan útrakészítője, írójának pedig értékes támasztéka volt.

Nagy hálával tartozom továbbá *dr. Kniezsa István* egyetemi magántanár úrnak, aki a szerkesztő úr felkérésére munkám nyelvészeti feladatait oldotta meg és végezte el, odaadással és egyben lekötelező baráti készséggel. Feladata részben az összegyűjtött nagyszámú személynevek nyelvi hovatartozásának megállapítása, illetőleg az általam készített nyelvi csoportosítás felülvizsgálása, részben a nem magyar eredetű földrajzi neveknek nyelvészeti jegyzetekkel való ellátása, végül pedig nyelvészeti következtéseim ellenőrzése volt. A *dr. Kniezsa István* úrtól kapott nyelvészeti jegyzeteket esetenként a neve alatt közlöm, a személynevek csoportosítása és a nyelvészeti következtetések ellenőrzése terén végzett munkája ilyes elhatárolására azonban nem volt lehetőség, csak e helyen általánosságban jelölhetem meg tehát utóbbi munkáját, mely a magam munkájához fundamentálisan tartozik hozzá.

Kegyelettel hajlok meg néhai *dr. Komáromy András* emléke előtt. A jeles történetíró, aki ugocsamegyei családból származott, egész életén keresztül gyűjtötte az adatokat megyéje történetének megírásához. Van valami tragikus benne, hogy a termékeny történetíró éppen e kora ifjúságától melegengetett tervét, nem váltotta valóra. Összegyűjtött jegyzetei halála után családja megértő jóvoltából a Magyar Nemzeti Múzeumban helyeztettek el, s azokat munkám során saját adataim kiegészítésére forrásként állandóan használtam. A jegyzeteiből átvett adatokat esetenként a „Kom. jz.” jelzettel láttam el. Mikor munkám végére érve, számadást vetek magam-

mal, megindultan gondolok arra, hogy torzónak maradt munkája teljesen gyümölcstelen mégsem volt.

Adatgyűjtő munkám során mindazokban a levéltárakban, amelyekből adatokat merítettem s amelyek közül az adatok bőségét illetőleg saját hivatalom, az Országos Levéltár mellett külön is ki kell emelnem a leleszi konvent levéltárát, a legnagyobb megértésre és lekötelező készségre találtam. Köszönetemnek e helyen adok e szerény, de melegen átértzett szavaimmal kifejezést.

A francia nyelvű kivonat fordítása, *dr. Gáldi László* úr munkája; a szövegközi vázlatokat s a grafikon- és térképmelléleteket elgondolásaim szerint *dr. Glaser Lajos* úr tervezte. Nagy gonddal végzett munkájukért fogadják e helyen is meleg köszönetemet.

Budapest, 1936. december hó.

Dr. Szabó István.